

да је наступајући. Међутим, према упоредним економским и социолошким показатељима владајућа политичка елита неће дозволити промјену модела својинских односа све док не буде "приватизовала" за себе знатан дио друштвене имовине, чиме својинска трансформација поприма нелегалан карактер.

Велики број економских, социолошких, нормативних и статистичких показатеља чини ову студију изузетно корисном и примјенивом у даљим проучавањима приватизације у југословенском друштву.

Срђан Вукадиновић

Драгољуб Ђорђевић: *Социологија forever*, Ниш : Ученичка задруга гимназије "Светозар Марковић" 1997, 312 стр.

У 1996. године изашла је из штампе књига др Драгољуба Б. Ђорђевића "Социологија forever" (практикум за ученике средњих школа и студенте нематичних факултета).

Др Драгољуб Б. Ђорђевић је редовни професор Машинског факултета у Нишу. Шеф је катедре за друштвене науке. Специјализовао је социологију религије на Московском државном универзитету "Ломоносов" (1986) и на Институту за друштвена истраживања Свеучилишта у Загребу (1988). Оснивач је и предсједник Југословенског удружења за научно истраживање религије. Члан је Редакционог одбора социолошке енциклопедије која се припрема у Институту за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Објавио је преко сто научних радова у домаћим и страним зборницима и часописима. Самостално и у коауторству, написао је и приредио петнаестак књига.

Избор текстова у овом практикуму је припремљен под благим утицајем Хараламбосове књиге и познатог зборника Ентони Гиденса »Human societies«. Аутор књиге био је ограничен наставним програмом, дозвољеним обимом, дужином чланака и намјеном. Наставни програм за средње школе је поштован у 70% случајева, а фаворизоване теме које су у складу са стилем живота младе генерације. Одстрањени су текстови о историји социологије, теоријским оријентацијама и методологији, јер се водило рачуна да се избор прави за средњошколце, евентуално студенте нематичних факултета, а не за студенте социологије и дипломиране социологе (мада и њима хрестоматија може бити од користи). У књизи су добили простора више домаћих и млађих социолога, што је за сваку похвалу.

Социологија не би била то што јесте да се међусобно не испомаже с осталим друштвеним наукама – отуда су у хрестоматију ушли и чланци социјалних и културних антрополога, етнолога и социјалних психолога.

Аутор је освјежио одјелке – неким кратким написом, цртицом или пјесмом а испод сваког поглавља дао је и предлог социолошке литературе, односно аутора за даље читање.

Ипак, кључни критеријум је био: одабрати квалитетне, интересантне и провокативне текстове за узраст старијих тинејџера (од 17 до 18 год.). Неки су текстови скраћивани, неким је Ђорђевић мијењао и дао за ученике прикладан наслов. Фусноте и напомене су свуда елиминисане у увјерењу да се тиме не нарушава њихов и пишчев интегритет.

Аутор је књигу структурисао у 16 поглавља. Сконцентрисао се на разматрање следећих питања:

И одјелак: "Срж социологије"

Социологија је иживјела богату и бурну историју – пуну узлета и падова, похвала и оспоравања. Савремена је социологија бременита сукобима теоријских правца. Сваки од социолошких смјерова у оквиру својих темељних претпоставки доприноси дубљем сазнању друштвеног тоталитета и без сваког од њих јесте крња истина о социјалној збиљи. Прву област донекле ће освијетлити: извод из "Социолошке имагинације" Рајта Милса, класичног дјела социолошког класика, много прештамповани есеј "Социолошко размишљање" Зигмунта Баумана, и дале-косежан програматски текст "Социологија: повлачење позива?" Питера Бергера, једног од водећих социолога данаш-

њице. Ту је, не само куриозитета ради, и "социолошка пјесма" – "Тај наш попис" – Миливоја Славичека.

II одјељак: "Људско друштво"

Општој социологији најпречи је задатак да појмовно дефинише друштво, одреди га у објективном смислу, тј. истакне његова општа обиљежја и покаже његове конститутивне елементе – како би посебне, специјалне социологије могле проучавати све оно што се налази у друштву као темељној људској заједници. Само дио тих резултата је изложен у овој књизи. У овај за социологију важан одјељак аутор је уврстио: "Друштво" – енциклопедијски текст словеначког социолога Сергеја Флереа, уџбенички есеј Ивана Кувачића "Друштво: институције и интеракције", класично штиво Едварда Шилза "Центар и периферија", и "Материјалне снаге и продукциони односи", најцитиранији извадак из Марксовог "Прилога критички политичке економије".

III одјељак: "Зелено и љаво"

Научна мисао у другој половини XX вијека настоји да еколошка питања сведе на техничко-економско-политичка. Таква редукција не доводи до очекиваних резултата у екологији. Нужно је учинити помак од критичке, негативне екологије ка тзв. позитивној екологији, односно тражењу ширих регулативних синтеза. "Позитивна екологија нуди за почетак четири базична става и врлине: 1) Став дубоког дивљења и поштовања према свијету и околини; 2) Тражи се да човјек дохвати еколошко знање и стекне моћ исправног вредновања у конкретним приликама; 3) Захтијева се темељна промишљеност, прихватање човјека и свијета са свим ограничностима, и 4) Инсистира се да се не одустаје упркос сталним и бројним неуспјесима у еколошкој области" (В. Позајић).

Д. Боткин, Д. Формен, Ц. Лавлок, Ф. Тарнер, Р. Јаро и М. Полан, уважени амерички експерти, у тексту "Човјек и природа: разговор", на разумљив начин претресају готово већину еколошких дилема савременог човјека. Ту је и "Пјесма створова", најпознатија "еколошка" пјесма, сада већ химна у римокатоличком хришћанству. Њу је испјевао Св. Фрања Асишки (1182-1226), оснивач фрањевачког реда, који је проглашен заштитником пријатеља екологије од папе Јована

Павла II 1980. године. Најзад, штампано је и "Писмо индијанског поглавице бијелом човјеку", које је године 1854. поглавица Сијетл упутио америчком председнику у Вашингтон када је овај изразио жељу да купи велика подручја индијанске земље и обећао резерват његовом народу.

IV одјељак: "У друштву нису сви равноправни"

Да би се колико-толико упознало са изворним штивом о друштвеном раслојавању, Ђорђевић је у избор уврстио: два коментара Ивана Кувачића, сјајан есеј Ралфа Линтона "Статус и улога", класични текст функционалистичке социологије "Неки принципи стратификације" (Кингслиј Дејвис и Вилберт Е. Мур), и Рајта Милса сажет извјештај о средњој класи "Нова средња класа: бијели окоратници".

V одјељак: "Усамљени маргиналици"

Трагедија је савременог друштва да огроман број људи обитава у сиротињским, човјека недостојним условима. Читави континенти становништва тзв. Трећег свијета и негдашњег "комунистичког комонвелта" јесу социјално угрожени, живе на граници или испод минимума егзистенцијалних потреба. Свратимо ли поглед у наше двориште можемо закључити како убрзано напредујемо према свеопштој биједи и сиромаштву. Биједа и сиромаштво су посљедице многобројних фактора. За ову прилику, од резултата социологије биједе и пауперизације, избрани су: одјељак "Сиромашни су скривени" Мајкл Харингтонове књиге "Друга Америка", уџбеничко штиво Мајкла Хараламбоса "Дефиниција и мјерење сиромаштва", кроки "Нових сиромаша" Бованија Сарпелона. Ту је и ефектан а мали есеј "Сиромаш" Слободана Јовановића, уистину једног од водећих српских интелектуалаца прве половине XX вијека.

VI одјељак: Сеоска "идила" и урбано "зроило"

Савремена епоха је доба урбанизације. Село јесте комплексна људска заједница, али у социолошком погледу град је то и више. Модерна социологија испитује супротности града и села, при том се много више бави градом него селом. Могло би се рећи да у савременој социологији село више служи као компарација

за град него као предмет проучавања. Из богате ризнице, аутор ове хрестоматије намјерно фаворизује написе о селу, публикујући: текст "Сеоска припадност" Ђованија Оиуа, видовит запис – "Цивилизациона револуција на селу" – Радомира Лукића, српског социолошког барда и врсног познаваоца нашег села и Луис Вирто – "Урбанизам као начин живота" – класични есеј Чикашке социолошке школе.

VII одјељак: "Брак и породица у трансформацији"

Брак и породични живот су светиње, прве међу вриједностима на скали личних и приватних преференција. Социологија породице је освијетлила ниску промјена које су задесиле модерну породицу као примарну и парцијалну друштвену групу.

Ванбрачна је заједница у потпуности изједначена са брачном, многе се старачка домаћинства, бујају хомосексуални бракови, расте могућност усвајања дјеце, медицина обезбјеђује вјештачку оплодњу и "бебу из спрувете", закон већ дозвољава изнајмљивање туђих роткиња за добијање порода. Брак и породица су у сталним тешкоћама и кризи. Није ни упутно изрицати чврсту прогнозу о њиховој перспективи. Пошто је практикум намијењен првенствено младима аутор је препоручио у овом одјељку: Андре Мишел прецизна анализа кућне неробне производње "Породица и економија", "Предбрачни односи и избор брачног друга" – само на час провокативан есеј Ивана Кувачића, сјајан говор Маргарет Мид "Породица будућности" и биљешка Мирослава Ахтика о неким брачним аномалијама "Нехумани односи у браку".

VIII одјељак: "Доље школе: према друшћиву знања"

Садашњи свијет се карактерише, поред осталог, и промјеном улоге и значаја образовања у друштвеном и индивидуалном животу. Образовање посједује социјално-класни и идеолошки карактер. Оно је и врло битна и ефикасна карика социјалне контроле, служи преношењу и усађивању базичног склопа вриједности и норми појединог друштва. Напослетку, образовање је са својим институционалним формама нешто са чим нико и никада није до краја задовољан – ђаци поготово.

Са ниске текстова из социологије образовања аутор је скинуо: класичну

анализу Емила Диркема "Друштвени карактер васпитања", особе која је утемељила социолошко проучавање образовања и васпитања, "Одговорна и образложена школа" – пророчки есеј Питера Ф. Дракера, тиражног и утицајног америчког социолога, Мосе Јоргенсенов извјештај о несвакидашњем образовном опиту "Експериментална гимназија: нордијско искуство", који је свјетлосним годинама удаљен од наше грубе реалности, и кратак напис Јована П. Миклбаста о студенту будућности "Студирати преко граница: студент скитница".

IX одјељак: "Бићи професионалац"

Држећи на уму то да живимо у вријеме професионализације и специјализације људских активности, те да су љекари и инжењери типични представници традиционалних и нових професија – ни мало произвољно аутор књиге у избор увршћује: антологијски текст Жељке Шпорер "Елементи професије", који класично оцртава разлику између занимања и професије, Ксеније Савин критички напис о медицинарима "Професионализам и хуманизам љекара" и разматрање Боже Милошевића о етичком коду инжењера "Minima moralia инжењерске професије".

X одјељак: "Они живе за идеје"

Више реда у разматрању феномена "интелигенције" и "интелектуалац", по мишљењу Борђевића, унијеће: енциклопедијски есеј Едварда Шилза "Природа, задаци и традиције интелектуалаца" – вјероватно најутичајнији текст о интелектуалцима, Ралфа Дарендорфа иронична цртица "Интелектуалац и друштво: друштвена функција "будале" у XX вијеку", Ајен Рендов пледоаје "За новог интелектуалца", и, као украс, Шушњићев опис особе која је пострадала за идеје "Сократ није мртав".

XI одјељак: "Социјална продукција свеишоџ"

Религија је људска, културно-историјска чињеница, систем идеја, вјеровања и праксе, специфичан облик практичног одношења према свијету, природи, друштву и човјеку. Надилазеће генерације, у складу са својим потребама, валоризоваће религију као друштвено-историјску и културну чињеницу која има психолошко-емоционалну, етичку, социјално-интегративну функцију и улогу погледа на свијет.

Из богатог опуса науке о "социјалној продукцији светог" у овом одјелу публицују се: "Милански едикт" као одломак из лактанција, Фераротијево социолошко разјашњење групног масовног самоубиства једне америчке секте-култа ("Религија и хаос: случај "Храма народа"), предивну молитву Ђуре Шушњића чији наслов је аутор хрестоматије преиначио у "Молитва једног социолога", и бриљантан есеј Радована Биговића "Православна црква на крају II миленијума".

XII одјељак: "Рај је био ѓори"

Људски род је више страшио историјско вријеме на ратовање него на битисање у миру. Јаков Јукић суди да је "рат био гори и нек је проклет". Језик мира нека замијени реторику рата.

Уводећи овај одјељак у књигу и држећи се пацифистичког става Ђорђевић се определио за: социолошки информативни текст Миливоја Пејчића "О узроцима рата", незаобилазно писмо Сигмунда Фројда оснивача теорије релативитета "Зашто рат?", добронамјерну исповијест "Реквијем за моју браћу" – словеначког југоносталгичара Петра Ковачич-Перишина, и, као додатак пјесников доживљај онога што нам се догодило "Нек је проклет рат" (Драган Драгољовић).

XIII одјељак: "Омладина као друшћивена заџонейка"

Млади ишчекују структуралне промјене и, као и увијек, спремни су да заложу дио своје младалачке енергије и прихвате припадајућу им одговорност. Пошто се експерти не слажу око тога шта је омладина у социолошком смислу, а шта су млади, Ђорђевић је најприје дао на увид "Одређење и типове младих" – да би елементарно појаснио омладину, а затим од Загорке Голубовић кратак есеј "Шта смо научили из Студентског протеста '92?", у коме најпознатији југословенски социолог мајсторски резимира домете недавног бунта студената, и, на крају, расправу "Млади у трагању за новим друштвеним идентитетом", чувеног италијанског социолога Франка Фераротија, који се изненађујуће критички односи спрам данашњих младих.

XIV одјељак: »It's only rock'n'roll«

Код младих често изостаје критички однос према сопственом животном стилу,

култури свакидашњице и преовлађујућим видовима забаве. Томе дијелом кумује њихов природно "прегријан" сензибилитет, спонтано живљење у ходу и предавање по обрасцима "узми или остави" или "учини то". Привилегија младих је непосредно уживање, коју не може замијенити никаква социолошка анализа нити критички осврт.

Социологија је дужна да разоткрије и изнесе на свјетлост дана лица и наличја рок феномена проучавајући га попут сваке друштвене чињенице. И заиста је рок – било појмљен као својеврсна подкултура, контра култура, идеологија нижих слојева, чак младих радника, или битан савремени облик масовне, потрошачке комуникације – од самог рођења заокупљао знатну пажњу бројних социолога. Из тога се испијила социологија рока, поддисциплина социологије омладине, из чије баштине овјде Ђорђевић износи три написа. За почетак диван есеј Ханифа Куреишија "Момци попут нас", у коме се са тридесетнијске удаљености омеђује значај Битлса за британску културу. У средини је текст Дејва Ланга "Тумачење ринк рок-а", марксистички заснована критика послједњездесетих, сигурно најважнијег подкултурног права. Поглавље се завршава "Идеологијом рока", дужим изводом из "Социологије рока" Сајмона Фрита, најугицајније књиге о рокенролу.

XV одјељак: "Ритуали, празници и задовољство"

Убрзани ритам савремености намеће трагање за новим путевима испољавања и задовољавања људских потреба. Трка са временом нужно захтијева психичко и физичко опуштање. Важну улогу у томе и даље играју ритуали и празници, као и задовољство које се проналази у њима самима и сродним облицима посредовања између човјека и његове суштине. Измјеном културних образаца, промијенили су се и садржаји и форме ритуала и празника.

Из области текстова о ритуалима, празницима и задовољству у овај одјељак су уврштени они који се непосредно тичу омладине: етнологска анализа Ивана Ковачевића "Фудбалски ритуал", емпиријски извјештај Пола Вилиса "Мотоцикл и култура мотоцикла", критички опис кафића Бранка Маширевића "Бео-

градски кафићи”, и, на посљедњем мјесту, проблематизовање пушења, најрашире-нијег порока у младих – ”Пушење: питање стила и квалитета живота” – Драгана Коковића.

XVI одјељак: ”Кич и свакидашњи (не)укус”

Нема тога међу нама који се у свакоднев-љу није сусретао са ријечима: кич, шунд, тривијална књижевност, (не)укус. Да би и примјерима демонстрирао шта су то кич, шунд и (не)укус, Ђорђевић је у избор уврстио: есеј Милене Драгићевић-Шешић о ”Новокомпонована култура – игра и гадети”, Драгана Жунића ”Четири писма о (не)укусу” и чувени попис двије групе кич-предмета Абрахама Мола, једног од најчувенијих истраживача кича.

Овом књигом Ђорђевић је настојао да што потпуније изложи основне пробле-ме друштва и културе којима се бави социологија као наука. Свако од 16 по-главља треба схватити као ”водич” кроз друштвене проблеме као теоријско тра-гање за одговорима који се постављају пред социологијом као науком. Практи-кум подстиче ученике да се сами акти-вирају у настави социологије. То ће омо-гућити ученицима да преко ове књиге друштво и свијет схватају не само са ње-

гове појавне стране, него и са оне ”скри-вене”, суптинске.

Можемо закључити да смо овом књи-гом добили садржајно богато и солидно социолошко дјело. Ђорђевић је имао слуша да на вријеме уочи и интерпретира акту-елне и интересантне проблеме савремених друштвених кретања. Али, то није чинио наметљиво нити поједностављено, него са одређеним значењем и смислом. *Социо-лоџија forever* несумњиво представља до-принос расвјетљавању опуса овог зна-чајног предмета.

Аутор је користио податке и анализе других истраживача, што представља посебну вриједност, јер ће читаоцу по-служити да врши компарацију да би пот-пуније сагледао и адекватније објашња-вао проблем којим се бави. Такође, си-стематски је изложио преглед основних друштвених категорија које је у књизи обухватио. Ђорђевић је зналачки припре-мио ово дјело једним пријемчивим сти-лом и тиме омогућио не само социоло-зима већ и широј читалачкој публици да им буде доступно штиво. И на крају, сматрам да је то довољно да Ђорђевићеву књигу препоручимо читаоцевој пажњи.

Мухамед Спужа

Иван Цвитковић: Друштвена мисао у светим списима, Мостар-Сарајево 1997.

Постоје најмање два разлога зашто ци-јенимо научно оправданим да широј јавно-сти представити књигу ”Друштвена ми-сао у светим списима”*: прво, наука, од-носно научна сазнања не могу прихватити било каква ограничења која доприносе њиховој недоступности и омеђености, и друго, социологија је, бар до сада, недо-вољно пажње и социолошког интересо-вања показивала према садржајима све-тих списа. Наиме, оно што је свакако са-мом аутору представљало научни изазов за овако специфичну социолошку анализу јесте да су ”свете књиге” (теолошким

рјечником казано), односно ”писани ре-лигијски ауторитети” (појам из социо-лошке лексике) просто ”измицали” со-циолошким истраживањима много више него што је то случај са другим научним приступима (историјом, филозофијом, књижевношћу и сл).

Посматрано историјски, од најранијих зачетака социолошке мисли, сви писани религијски извори, посебно они фунда-ментални (Библија, Талмуд, Кур’ан и други) указују да је у њиховим садржај-има изложено цјеловито социјално-поли-тичко учење појединих религија. Наравно да би већ указивање на овај моменат, за социологе посебно, требао да је своје-врстан подстицај за истраживање и про-налажење одговора на низ питања као

* Књига др Ивана Цвитковића, социолога ре-лигије, професора сарајевског универзитета, штампана као властито издање у Мостару-Сарајеву 1997.